

VEILEDER TIL FORSKRIFT OM HOLD AV STORFE

INNHold

<i>Innledning</i>	4
<i>Kapittel I. Formål, virkeområde og definisjoner</i>	4
Til § 1. Formål.....	4
Til § 2. Virkeområde.....	5
<i>Kapittel II. Generelle bestemmelser</i>	5
Til § 4. Generelr.....	5
Til § 5. Kompetanse.....	5
Til § 6. Tamhet.....	5
Til § 7. Bygninger, rom mm.....	5
Smittesluse.....	5
Egnet plass for inn- og utlasting.....	6
Forbindelse mellom gjødselkjeller og husdyrrom.....	7
Til § 9. Fiksering og prøvetaking.....	7
Til § 10. Mosjon og beite.....	7
Hvordan sikres mulighet for mosjon.....	7
Mosjonsperiodens lengde og tid på året.....	8
Fôring.....	8
Mosjon for kalver.....	8
Mosjon på beite.....	8
Mosjon på annet utendørs område.....	8
Mosjon i luftegård.....	8
Til § 11. Tekniske innretninger.....	9
Til § 12. Kutrener.....	9
Til § 13. Klima.....	10
Gasser.....	10
Til § 14. Lys.....	10
Til § 15. Støy.....	11
Til § 16. Brannsikring.....	11
<i>Kapittel III. Tilsyn og stell</i>	12
Til § 17. Tilsyn og stell.....	12
Til § 18. Sjuke og skadde dyr.....	13
Til § 19. Klauvstell.....	13
Til § 20. Renhold.....	13
Gjødselhåndtering.....	13
Til § 21. Fôr og vann.....	13
Eteplass.....	13
Drikkevann.....	14

Kapittel IV. Oppstalling	14
Til § 22. Oppstalling.....	14
Liggeplass.....	14
Førbrett, krybbe, krybbekant.....	15
Brystplanke, hodebom, og nakkebom i liggebåser.....	15
Liggebåser og gangbredder i løsdriftsfjøs.....	16
Etebåser.....	16
Oppbindingsbåser og bindsler.....	16
Spaltegolv/plank.....	16
Kalvings-, inseminerings- og sjukebinge i løsdriftsfjøs.....	16
Til § 23. Oppholdsplass for kalver (enkeltbinger).....	17
Til § 24 a. Utegang.....	18
Utforming av liggeområde.....	18
Halmtalle.....	18
Utearealer	18
Føringsplasser... ..	18
 Kapittel V. Administrative bestemmelser	19
Til § 28. Dispensasjon.....	19
Særlig om dispensasjon fra krav om brannvarsling § 16.....	20
Særlig om dispensasjon fra krav om mosjon § 10.....	20
 Kapittel VI. Ikrafttredelse og overgangsordninger	21
 Økologisk drift	21
 Tabelldel – veiledende mål	22
Tabell 1. Veiledende grenseverdier for gjødselgass i husdyrrommet.....	22
Tabell 2. anbefalte verdier for ventilasjon, luftfuktighet og støy.....	22
Tabell 3. Mål på flytrenne	23
Tabell 4. Bredde på eteplasser.....	23
Tabell 5. Normer for vannforsyningskapasitet... ..	23
Tabell 6. Bingeareal.....	24
Tabell 7. Minimumsmål for liggebåser og ganger	24
Tabell 8. Mål på oppbindingsbåser	25
Tabell 9. Mål spaltegolv av betong for storfe.....	25
Tabell 10. Mål oppholdsplass for kalv	25
 OFTE STILTE SPØRSMÅL (OSS)	26
Løsdrift.....	26
Mosjon.....	27
Gjødsellager og gjødselgasser.....	28
Nybygg.....	28

Innledning

Veilederen er fastsatt av Mattilsynet juni 2010. Sist endret 22. juni 2017.

Veilederen erstatter "Retningslinjer for hold av storfe" fastsatt av Mattilsynet 22.juli 2005.

Veilederen utfyller forskrift 22 april 2004 nr 665 om hold av storfe (storfeholdforskriften) med senere endringer.

For de paragrafer som ikke er nevnt i denne veilederen, se selve forskriften.

Veilederen skal bidra til en bedre forståelse av bestemmelsene i forskrift om hold av storfe.

Veiledende mål i tabelldelen er i hovedsak minimums- og maksimumsmål.

Selv om forholdene i de fleste tilfelle skal være som angitt i de veiledende målene, er det rom for andre løsninger for å oppnå formålet med bestemmelsene i forskriften. I eksisterende bygninger kan mindre avvik, maks 5 %, fra de angitte mål godtas dersom det vurderes forsvarlig ut fra hensynet til det enkelte dyrets velferd og er i tråd med forskriftens formål. I nybygg må de angitte målene regnes som mer bindende for forvaltningen.

Målene må ikke leses som i angi hva som er optimalt. I mange tilfeller vil større arealer enn det som er angitt, gi bedre trivsel og helse for dyrene. Relevante mål bør angis i bygningstegninger.

Det er dyreeieren/dyreholderen som har ansvar for at forskriftens bestemmelser er oppfylt. Det skal legges vekt på at de funksjonelle kravene blir oppfylt. I praksis vil dette si at formålet med de enkelte bestemmelsene blir ivaretatt. Videre er det viktig å legge vekt på gode driftsrutiner for de forholdene som er viktigst for dyrevelferden. Slike rutiner bør omfatte både systematiske forebyggende tiltak og tiltak ved uforutsette hendelser. Rutinene bør nedfelles i en driftsplan.

Kapittel I. Formål, virkeområde og definisjoner

Til § 1. Formål

Forskriftens formål er å legge forholdene til rette for god helse og trivsel hos storfe, og sikre at det tas hensyn til dyrenes naturlige behov.

God helse og trivsel hos dyr må vurderes på grunnlag av både gjeldende samfunnsnorm og vitenskapelig kunnskap.

Brambell-kommisjonen (rapport fra 1965) uttrykker dette ved "de fem friheter" som er formulert som kriterier for å sikre god dyrevelferd. Kriteriene innebærer følgende:

- frihet fra sult, tørst og feilernæring
- frihet fra unormal kulde og varme
- frihet fra frykt og stress
- frihet fra smerte og lidelse ved skade, sykdom og død
- frihet til å utøve normal atferd

Brambell-kommisjonens fem friheter må ses i sammenheng med gjennomsnittsforshold i landet, og ses på som målet man etterstreber mhp dyrevelferd.

Til § 2. Virkeområde

Forskriften gjelder ikke oppstalling av storfe på slakteri som er godkjent av Mattilsynet i henhold til forskrift om dyrevern i slakterier.

Kapittel II. Generelle bestemmelser

Dyreholder skal påse at driftsformer, metoder, utstyr og tekniske løsninger som brukes til dyr, er egnet til å ivareta hensynet til dyrenes velferd.

Den som markedsfører eller omsetter nye driftsformer, metoder, utstyr og tekniske løsninger til bruk på dyr eller i dyrehold, skal påse at disse er utprøvd og funnet egnet ut fra hensynet til dyrevelferd. Referanse Dyrevelferdsloven § 8.

Til § 4. Generelt

Avl skal fremme god funksjon og helse hos dyrene. Dette innebærer at funksjons- og helseparametre bør vektlegges i alt avlsarbeid, både ved naturlige bedekninger og ved kunstig inseminering. Avl bør ikke medføre at avkom ikke kan forløses på naturlig måte, eller får hemmende fysiske egenskaper eller egenskaper som hindrer utøvelse av normal atferd.

Til § 5. Kompetanse

Med kompetanse mener vi kunnskaper, ferdigheter og holdninger. Med nødvendig kompetanse menes kompetanse til å kunne ivareta god helse og trivsel hos dyrene. I praksis vil dette si at vedkommende må ha praktisk evne til å sikre velferd for husdyrene i det daglige dyrestellet, og ha evne til å se, forstå og handle i forhold til dyrenes behov.

Kompetanse må holdes vedlike for å få kunnskap om og ta i bruk ny kunnskap om dyres helse og velferd. Det kan skje gjennom kurs, seminarer og andre tiltak.

Til § 6. Tamhet

Storfe må kunne håndteres på en forsvarlig måte i forbindelse med nødvendige hendelser som veterinærbehandling, klauvstell, uttak av prøver, forflytning, transport og avlivning.

Dyrene skal derfor være så tamme at de lar seg håndtere uten å bli påført vesentlige ulemper i form av frykt, stress, smerte eller annen lidelse. Dyrene skal vise liten fryktsomhet overfor mennesker. Tiltak for å sikre tilstrekkelig tamme dyr er spesielt viktig i driftsformer der dyrene ellers har liten kontakt med mennesker (f eks ungdyr på utmarksbeite, ekstensivt kjøttfehold).

Positiv håndtering og gode tekniske innretninger bidrar til å legge forholdene til rette for å få tilstrekkelig tamme dyr.

Til § 7. Bygninger, rom m.m.

Smittesluse

Det er viktig å legge opp til gode rutiner for å hindre overføring av smittestoff til eller fra besetningen. For å begrense smittefaren skal inngangspartiet til husdyrrom være utstyrt med smittesluse.

Med smittesluse menes organisering av trafikk av personer og utstyr inn og ut av husdyrrom slik at smittestoff så langt det er mulig ikke bringes med inn i eller ut av besetningen. Smitteslusen skal altså fungere som smittebarriere, og målet er å redusere smitterisikoen til et akseptabelt nivå ut fra den aktuelle smittesituasjonen.

Smitteslusen skal utgjøre et tydelig skille mellom husdyrrommet/husdyrsonen og gården ellers. Det optimale er at smitteslusen utgjør et eget rom der det er et klart skille mellom sonene

(distinkt fysisk smittesluse). Praktiske forhold tilsier likevel at slusen også kan være et avgrenset og merket areal uten å være et eget rom i bygningen. Slusen skal være i umiddelbar tilknytning til inngangen til husdyrrommet/-sonen.

I eller i nær tilslutning til slusen skal det være mulighet for å spyle fottøy i tillegg til vask med varmt vann, såpe og tørkepapir/håndkle. Det bør også være mulighet for desinfeksjon av hender og utstyr. Det må ligge til rette for forsvarlig håndtering av avfall.

Sluk i gulvet må være innenfor den sonen man befinner seg i når man spuler. Dette vil i de fleste tilfeller være inne i husdyrsonen fordi man ikke benytter tøy eller sko utenfra inne i denne sonen. I den grad man spuler støvler, utstyr eller annet før man går inn i husdyrsonen, må sluk for dette være utenfor husdyrsonen. Det må være tilstrekkelig fall mot sluket til at avløpsvann ledes mot riktig sluk.

I smitteslusen skal man skifte mellom tøy og fottøy som brukes i fremmed sone, og besetningens tøy og fottøy som brukes innenfor egen husdyrsone. Ved bruk av engangs beskyttelsestøy og fotposer må disse være av solid nok kvalitet til at det ikke går hull. Slusen skal holdes synlig rein og tørr og være godt vedlikeholdt. Det skal holdes god orden, og klær, sko og utstyr skal stå opp fra gulvet eller eventuelt være hengt opp. Slusa skal ikke brukes til annen aktivitet (for eksempel lager og lignende).

Gårdens personell anbefales å bruke slusen, men smittesituasjonen er avgjørende for om dette er nødvendig. Når gårdens personell bruker smitteslusen som inngang, skal de vanlige rutinene for smitteslusen følges. Husdyrbrukere i samdrift betraktes som gårdens personell med mindre de har smittekontakt med andre besetninger eller andre smittemessige enheter innen samdriften. Særlig i større samdrifter hvor mange personer er involvert, anbefales det å sette opp en smittevernplan med konkrete rutiner for trafikk av personer og utstyr for å unngå smitteoverføring.

Øvrig persontrafikk inn og ut av husdyrsonen skal foregå gjennom smitteslusen.

Dyretransport-, tankbilsjåfører og lignende skal i prinsippet ikke inn i husdyrrommet. Dersom vedkommende må inn i husdyrrommet, skal smitteslusen benyttes. Tankbilsjåfør skal ha adgang til melkerom og melketank på en måte som er smittemessig forsvarlig. For eksempel kan deling av melkerommet i to soner med egen inngang for sjåføren være en aktuell løsning.

Egnet plass for inn- og utlasting

For at inn- og utlasting av dyr skal kunne foregå på en forsvarlig måte, av hensyn til både smittevern og dyrevelferd, skal det etableres et egnet sted for dette. Et egnet sted kan være rampe eller inn-/utlastingsrom hvor dyrebilen kan kjøre inntil, slik at dyrene lett kan føres inn i eller ut av dyrebilen uten at sjåføren eller annet transportpersonell må inn i selve husdyrrommet. Et slikt inn- og utlastingssted bør ha sklisikkert underlag og ha sidevegger slik at dyrene ikke kan falle eller hoppe utenfor og skade seg.

Når man plasserer dyr i egne binger eller rom ved utlastingsstedet før transport, må man ta hensyn til rangorden og om dyrene tidligere har vært oppstallet sammen, for å unngå skader.

Nye dyr bør sluses inn i besetningen gjennom et "isolat" i kortere eller lengre tid på grensen til husdyrsonen (etappevis avhengig av smittesituasjon). For øvrig bør smitteforebyggende tiltak i forbindelse med innkjøp av dyr vurderes i hvert tilfelle og eventuelt i samråd med veterinær.

Inn- og utlastingssted og eventuelle binger eller rom for oppstalling av dyr som skal hentes, må være egnet for godt renhold.

Forbindelse mellom gjødselkjeller og husdyrrom

Forbudet mot åpen forbindelse mellom gjødselkjeller (gjødsellager) og husdyrrom i nybygg ble opphevet 22.05.2017. I stedet er det satt krav til luftkvalitet og forebyggende tiltak mot gjødselgassforgiftning. Se nærmere om gjødselgasser i § 13 om klima.

Tradisjonelle spaltegulv regnes vanligvis som åpen forbindelse. Fysisk tett golv anses vanligvis å være tett forbindelse.

Det er tiden gjødselen blir liggende i gjødselkanalene som avgjør om dette blir vurdert som en gjødselkanal eller som et gjødsellager. Overstiger lagringstiden 2-3 uker, vil kanalen være å betrakte som et gjødsellager.

Til § 9. Fiksering og prøvetaking

Dyrene bør vennestilles til fiksering fra tidlig alder, for eksempel ved å fikser dem av og til under føring. Dette vil også ha temningseffekt.

Det bør benyttes fangboks med traktesystem for innlasting. I besetninger med lav tamhetsgrad skal det være fangboks.

Ved bruk av tau o. l. skal storfe fikseres med grime og ikke etter halsen eller hornene. Tau, bånd og reimer skal ikke kunne skade huden.

Til § 10. Mosjon og beite

Hvordan sikres mulighet for mosjon

Mosjonskravet innebærer at storfe i sommerhalvåret skal holdes på beite eller har fri adgang fra dyrerommet til beite. Hvis storfeet står i et fjøs som sto ferdig bygget før 1. januar 2014, og egnet beite ikke er tilgjengelig, kan mosjonskravet også oppfylles dersom dyrene holdes på eller har fri adgang til et annet utendørs område. En egnet luftegård kan være et slikt område.

Dyrene skal mosjoneres uavhengig av om de er i laktasjon eller ikke.

For storfe i løsdrift skulle tilstrekkelig utendørs areal vært opparbeidet eller omdisponert til beite, luftegård eller annet utendørs mosjonsområde innen beitesesongen 2014.

Det er ikke krav om at beitet skal oppfylle dyrenes behov for grovfôr, men det bør gi adgang til normal beiteatferd.

Ved «særlige tilfelle» er det adgang til å søke om dispensasjon, se lengre bak, jfr forskrift om hold av storfe § 28.

Dersom det oppstår tvil om at mosjonsbestemmelsene overholdes, kan Mattilsynet fatte vedtak om å at dyreholderen skal dokumentert at dyrene mosjoneres – jf dyrevelferdsloven § 19.

Mosjonsperiodens lengde og tid på året

Mosjonsperioden skal primært være i sommerhalvåret, fra og med april til og med oktober. Det må tas hensyn til hvor i landet man er, og de naturgitte forholdene (klima/vær, vekstforhold mm). Dyrene kan likevel mosjones andre tider på året dersom forholdene ligger til rette for det, og under forutsetning av at bestemmelsene i holdforskriften ellers er oppfylt. Dette er mest aktuelt der dyrene har fri adgang fra husdyrrommet og/eller i tilknytning til sommerhalvåret. Mosjoning som bare foregår utenom sommerhalvåret, er vanligvis ikke førstevalg og bør begrunnes faglig. For utegang er det egne krav (ref § 24 a).

Mosjonsperioden bør være mest mulig sammenhengende. Forhold kan inntreffe som medføre at mosjonsperioden må deles opp. Slike forhold kan for eksempel være sykdom, værforhold (for eksempel mangel på ly eller skygge når forholdene krever dette) og at selve bruken av det aktuelle arealet kan gi skade på underlaget og arealet forøvrig. Mosjonsperioden må likevel være på minst åtte uker tilsammen.

Mosjonstiden per døgn må være så lang at dyrene får dekket sitt behov for mosjon og fri bevegelse. Tida mellom tradisjonell morgen- og kveldsmelking, anslagsvis 6-12 t i døgnet, er veiledende.

Fôring

Når dyrene er ute, skal fôring skje i samsvar med § 21 om fôring, inkludert tilgang til drikkevann. Dersom dyrene stenges ute uten tilgang til beite, må fôringen ute være tilstrekkelig til å dekke dyrenes behov. Systemene rundt fôringen må være hygienisk forsvarlige. Når dyrene valgfritt kan bevege seg mellom mosjonsarealet og innearealet, kan fôring brukes til å styre dyreflyten, men ikke slik at dyrene stenges ute fra en normal tilgang til fôr.

Mosjon for kalver

For dyr som er født på en slik tid på året at det ikke er forsvarlig å holde dem utendørs i løpet av den første sommeren, er det tilstrekkelig at mosjonskravet oppfylles neste vår/sommer. Når kalver holdes ute, må det tas særlige hensyn for å tilfredsstille de spesielle behovene kalv har, herunder ly og tørt liggeunderlag, hyppig nok tilsyn, egnet behandling ved sykdom, og nok fôr og drikke. Tiltak og rutiner for å sikre kalven nok fôr og drikke er spesielt viktig når den ikke går sammen med mora.

Mosjon på beite

Dyrene holdes på tradisjonelt beite på innmark eller i utmark iht mosjonsperiodens lengde.

Mosjon på annet naturlig utendørs område

Et slikt område må være egnet til mosjon og for øvrig tilfredsstille de andre relevante kravene i holdforskriften. Aktuelle områder kan f.eks. være skog, annen utmark og jorddekt fastmark. Slike områder er normalt bedre egnet til å oppfylle mosjonskravet enn luftegård og mosjongang.

Mosjon i luftegård

Luftegård og mosjongang ansees som reserveløsninger der naturlig utendørs område er meget vanskelig eller ikke tilgjengelig.

Med luftegård menes et særskilt mosjonsareal laget spesielt for å gi dyrene adgang til mosjon utendørs.

Luftegården må være egnet med hensyn på både størrelse, underlag og utforming for øvrig, herunder for håndtering av gjødsel og urin. Den kan være anlagt i direkte tilknytning til driftsbygningen eller i nærheten.

Spesielt om utforming og bruk av luftegård

1. Luftegården må være utformet slik at dyrene holder seg reine. Dyrene må ikke stå på gjørmete underlag, i overvann eller i avføring og urin av betydning for dyrevelferden.
2. Arealer som er utsatt for stor tråkkbelastning må ha tråkkfast underlag.
3. Fôringsslass i luftegård må ha fast dekke og mulighet for gjødseloppsamling.
4. Dersom fôringsslassen ikke er overbygget må man på annen måte sikre at fôret ikke forringes som følge av vær, forurensing etc. Behov for tiltak (mht beskyttelse av fôret) vil variere (bla med hvilken tid på året luftegården benyttes, værforhold, fôringsrutiner, dyregruppenes sammensetning etc).
5. Arealbehovet i luftegårder vil avhenge bl a av dyregruppenes sammensetning og av driftsopplegget for øvrig. Luftegården bør uansett ikke være mindre enn 20 m²

Arealbehov når dyrene holdes ute i luftegården uten samtidig tilgang til inneareal:

Dyr under 12 mnd bør ha minst 6 m² per dyr

Dyr over 12 mnd bør ha minst 8 m² per dyr.

Når dyrene samtidig har tilgang til både luftegård og inneareal Dyr under 12 mnd bør ha minst 3,5 m² per dyr

Dyr over 12 mnd bør ha minst 4,5 m² per dyr.

6. Luftegården må være utformet slik at «mobbing» av ranglave dyr unngås. Dette innebærer blant annet at passasjer og dører må være brede nok og blindgater må unngås. Alle individer må kunne komme seg unna andre dyr og ha lik tilgang til vann og evt fôr.
7. Såkalt mosjonsgang (luftegang) kan anlegges langs ytterveggen på deler av fjøset og er en slags «kompaktvariant» av luftegård. Areal til mosjonsgang kan være litt mindre enn angitte areal til luftegård under forutsetning av at det er gjennomgående trafikk med åpning til fjøset i begge ender (med samtidig tilgang til luftegangen og innearealet). Mosjonsgangen må være uten blindganger og tilstrekkelig bred for god dyreflyt og god gjødselhåndtering.

Til § 11. Tekniske innretninger

For å unngå skade på spener eller jur og redusere forekomsten av jursykdommer, skal melkeanlegg som brukes daglig, etterses og ha service av en faglig virksomhet minst en gang årlig. Viktige punkter er vakuumnivå, pulsering og kvaliteten på spenegummiene. Automatiske melkingssystem (AMS, melkeroboter og lignende) bør ha service oftere. For alle typer melkeanlegg bør dyreholderen ha serviceavtale.

Til § 12. Kutrener

Kutrener tilkoblet strøm skal kun benyttes for å dressere kua til ikke å gjøre fra seg i båsen, for å lette reinholdet. Kutrener skal ikke brukes på dyr som ikke lærer å respektere kutreneren.

Da bruk av kutrener kan redusere kuas egen kroppspleie, skal kua pusses regelmessig og etter behov.

Det skal henge oppslag med informasjon om korrekt bruk av kutreneren på et lett synlig sted i fjøset.

Kontroll av at kutreneren oppfyller de elektriske spesifikasjonene, skal minst skje hvert tredje år, samtidig med tilsyn med det elektriske anlegget.

Til § 13. Klima

De termiske omgivelsesfaktorer omfatter lufttemperatur, lufthastighet, relativ luftfuktighet og temperatur på flatene rundt dyrene. De øvrige klimafaktorene gjelder luftkvaliteten, dvs. innholdet av gasser, støv og mikroorganismer.

Det er forskjell mellom storferaserene når det gjelder hvilket temperaturområde som er best for dyrene. Generelt har dyr stor evne til å tilpasse seg lave temperaturer, forutsatt at de får tilstrekkelig med fôr og har en tørr og lun liggeplass. Klimafaktorer som vind og regn øker varmetapet hos dyrene, og medfører økt energibehov. Spedyr, små kalver og sjuke dyr tåler kulde dårligere enn store, friske dyr.

Ventilasjonsystemet bør ha en egen strømkurs for å unngå at systemet kobles ut ved feil på det elektriske anlegget for øvrig.

Gjødselgasser

Forbudet mot åpen forbindelse mellom gjødselkjeller (gjødsellager) og husdyrrom i nybygg ble opphevet 22.05.2017. I stedet er det satt krav til luftkvalitet og forebyggende tiltak mot gjødselgassforgiftning.

Det skal ikke være gasser i uheldige konsentrasjoner i husdyrrommet. Jf tabell 1 med veiledende grenseverdier for gjødselgass i husdyrrommet.

Ved gjødselhåndtering og transport av gjødsel inne i og ut fra husdyrrommet skal det legges vekt på å hindre og redusere gjødselgassavdunsting i rommet.

Det skal rettes spesiell oppmerksomhet mot faren for akutt forgiftning med gjødselgass. Det er viktig å være oppmerksom på at det i en periode på inntil en uke etter omrøring kan oppstå plutselig frigjøring av gjødselgasser. Tilsvarende gassfrigjøring kan også skje ved hurtig værskifte til varmt vær.

Ved omrøring/tømming av gjødsel ved åpen forbindelse bør husdyrrommet være tømt for dyr før prosessen påbegynnes, og deler av gjødsla skal pumpes ut for å skape mer buffervolum i gjødsellageret før omrøring.

I perioden opp til en uke etter tømming er det viktig å sikre god ventilasjon gjennom kjelleren og i størst mulig grad holde vinduer og evt dører åpne. Det skal være en alternativ strømkilde tilgjengelig i tilfelle strømbrytning (for eksempel aggregat).

Av hensyn til sikkerhet for personell bør gjødselen ikke røres når det er vindstille, og det må sikres god ventilasjon gjennom kjelleren og ved å holde vinduer og dører åpne under prosessen.

Til § 14. Lys

Husdyrrom skal være utstyrt med fastmontert belysning som gir tilstrekkelig arbeidslys til å gjennomføre tilsyn, stell og behandling av dyr uten vanskeligheter.

Foruten å sikre at røkteren kan stille dyrene på forsvarlig vis, er lystilgang i seg selv viktig for velferden hos storfe.

Lysstyrken bør ligge mellom 100 og 200 lux på dagtid.

For å oppnå tilstrekkelig dagslys bør det være vegg- eller takareal med lysgjennomslipp som tilsvarer minst 4 % av gulvarealet. Store glassflater i tak/vegg kan imidlertid ha utilsiktede negative dyrevelferdsmessige konsekvenser (høye temperaturer i solskinn).

Storfe oppfatter lysstyrker på mindre enn 50 lux som natt. Orienteringslys med lavere styrke enn dette tillates om natten, uten at dette vurderes å være i strid med bestemmelsen om at dyrene ikke skal utsettes for permanent kunstig lys.

Til § 15. Støy

Støy er en negativ miljøfaktor, og dyrene skal i størst mulig grad skånes for støy. Man bør derfor velge innredninger og innretninger (for eksempel vifter, melkeanlegg osv) som i minst mulig grad gir stressende støy.

Dersom en støyende aktivitet likevel må gjennomføres, skal dyrene skjermes så langt det er mulig eller oppstalles midlertidig eller varig et annet sted.

Med unødig støy menes for eksempel støy som ikke har sammenheng med dyreholdet, men skyldes aktiviteter som like gjerne kan gå for seg et annet sted enn der dyr oppstalles.

Med varig støy menes støy fra faste installasjoner, eller støy som vedvarer i mer enn 10 % av døgnet eller i mer enn 5 % av mørkeperioden.

Lydnivået bør måles over tid. Til sammenlikning blir støy på arbeidsplasser for mennesker som regel basert på måling gjennom en åttetimers arbeidsdag.

Se også tabell 2 bak i veilederen

Til § 16. Brannsikring

Forskriften krever at det tas hensyn til brannfare ved valg av materialer og konstruksjoner, ved vedlikehold osv. Dette kan for eksempel innebære at husdyrrom bygges som egen brannseksjon med brannmotstand i skillekonstruksjonene mellom husdyrrommet og tilstøtende rom.

Brannvern og brannsikkerhet i bygninger er også regulert av annet regelverk, herunder brann- og eksplosjonsvernloven med tilhørende forskrifter, plan- og bygningsloven og forskrift om systematisk HMS-arbeide (IK-forskriften).

Landbrukets brannvernkomité, hvor Mattilsynet er medlem, er et samarbeid mellom sentrale aktører innen landbruksnæringen, brann- og bygningsmyndighetene og forsikringsbransjen. Komiteen arbeider for å forebygge og begrense omfanget av branner i landbruket. Komiteens internettsider (<http://www.landbrukets-brannvernkomite.no/lbk/>) kan gi god veiledning om forebygging av branner i husdyrrom m.m.

Komiteen har utarbeidet en rekke gode veiledere som det er verd å se på. Disse finnes på hjemmesidene. Se for eksempel Nr. 02-02-04: Sikring av driftsbygninger i landbruket og Nr. 03-01-06: Brannskiller og seksjonering av landbruksbygg.

Dyr som er oppbundet, må kunne løsnes så hurtig at rask evakuering er mulig i tilfelle av brann.

Ofte vil den utgangen som dyrene ellers drives ut gjennom, være den mest effektive rømningsveien. I større storfefjøs er det hensiktsmessig med rømningsvei direkte ut gjennom doble utslående dører eller enkeltdører som er minst 1,6 m brede for å unngå "flaskehals". Det skal være minst to utganger fra husdyrrommet og aldri mer enn 50 meter til nærmeste dør som fører ut av bygningen.

Rømnings-/evakueringsveier må ikke sperres eller låses, og de må kunne brukes til enhver tid i tilfelle en krisesituasjon oppstår.

Mattilsynet vil kunne fatte vedtak med krav om brannvarslingsanlegg selv om det er færre enn 30 storfe på fjøset, hvis det i tillegg oppstalles dyr av andre arter i samme bygning. Hjemmel for å pålegge brannvarslingsanlegg i slike tilfeller er dyrevelferdsloven § 23.

De fleste branner i driftsbygninger med husdyr oppstår utenfor husdyrrommet, og et varslingsanlegg som bare omfatter husdyrrommet, vil ha liten hensikt. Forskriftens krav om varslingsanlegg innebærer at hele bygningen skal være omfattet av brannvarslingsanlegget.

FG-godkjent brannvarslingssystem (godkjent av Forsikringssektorens godkjenningnemnd) eller tilsvarende, regnes å være tilfredsstillende system for varsling av brann.

Feil bruk av elektrisk utstyr eller feil i elektriske anlegg er viktige årsaker til brann. Pålagt kontroll av det elektriske anlegget minimum hvert tredje år er et viktig brannforebyggende tiltak. Slik kontroll skal utføres av en faglig kompetent virksomhet med kunnskap om husdyrrom. Kontrollen skal dokumenteres.

Elektrisk utstyr må vedlikeholdes og holdes reint for å hindre overoppheting av elektriske motorer (f eks vifter). Elektriske installasjoner skal være sikret med jordfeilbryter, og det bør være montert overspenningsvern.

Kapittel III. Tilsyn og stell

Til § 17. Tilsyn og stell

Dyr som holdes på utmarksbeite skal ha tilsyn minimum 2 ganger per uke, og hyppigere ved behov. Dette må vurderes ut fra forholdene på beitet.

Automatisk melkingssystem skal følges jevnlig opp med tilsyn av melkeanlegg og jur minst en gang daglig.

Dyrene skal være så reine og tørre at de ikke fryser eller får betennelse i huden (svimerker) som følge av avføring eller annen skitt. Dyrene skal ikke ha "kaker" av avføring o.l i hårlaget og skal ikke ha avføring ovenfor haser og framknær eller under buken. Høytrykksspyler uten bruk av for høyt trykk kan benyttes ved vask av voksne og robuste dyr, men man må være særlig oppmerksom på at dette ikke går ut over dyrevelferden.

Dyrenes hårlag skal være tilpasset klima, oppstallingsforhold og årstid, og dyrene skal klippes ved behov. Langhårede dyr er mer utsatt for luseangrep og ringorm, og det kan i tillegg være vanskeligere å vurdere holdet på slike dyr enn på dyr som er klippet.

Parasittbekjempelse baseres først og fremst på beitehygieniske tiltak. Dyreholderen skal i samråd med veterinær ved behov behandle dyrene mot innvortes og utvortes parasitter.

Beitedyr bør beskyttes mot insektplage f eks ved forebyggende behandling. På dager med særlig stor insektplage bør dyrene holdes innedørs på dagtid.

Til § 18. Sjuke og skadde dyr

Dyreholderen har plikt til å få syke og skadde dyr avlivet hvis det er nødvendig for å unngå unødig lidelse. Avlivningen skal gjøres av en kyndig person. Dyret må bedøves så det mister bevisstheten og ikke oppfatter smerte inntil døden inntreffer. Selve avlivningen skal skje ved blodtapping. Tillatte bedøvingsmetoder er fritt prosjektil eller boltpistol. Bare veterinær kan bedøve/avlive med medikamenter. Det er viktig å kontrollere at dyret faktisk er dødt. Ved avliving i nødstilfelle gjelder § 12 i dyrevelferdsloven.

Til § 19. Klauvstell

God klauvhelse er viktig for dyrenes velferd. Smerter i klauvene fører til halthet, økt liggetid og redusert næringsopptak med nedsatt ytelse.

Hvor ofte klauvene skal stelles, må vurderes ut fra det generelle behovet og for hvert individ i besetningen.

Skjæring av klauver skal utføres av en kyndig person. Klauvene bør normalt ikke skjæres seinere enn 1 mnd før beiteslipp.

Til § 20. Renhold

Reinholdet i husdyrrømmet skal være så godt at dyrene alltid holder seg reine og tørre.

Lagring av gjødsel og utgjødsling skal foregå slik at dyrene holder seg reine og ikke utsettes for forurensing, etsninger i hud og hårlag eller gjødselgasser over grenseverdier.

Strø suger til seg fuktighet, gjør miljøet tørrere og reduserer bakteriemengden og må derfor benyttes i nødvendig grad selv om man bruker matter/belegg.

Gjødselhåndtering

Skraperenner

Skraperenner kan være åpne eller dekket med spalter. Skrapesystemene må styres slik at gjødsel skrapes ut flere ganger daglig.

I åpne skrapeanlegg kan intervall på 1 – 2 timer mellom hver skraping være hensiktsmessig.

Passende skrapehastighet i åpent skrapeanlegg er 1 – 4 m pr minutt. Ved åpne trekk skal det være sikring slik at nyfødt kalv eller sjuke/skadde dyr som ligger i veien, ikke kan skrapes ut eller skades.

Flytutgjødsling

I et tradisjonelt flytutgjødslingsanlegg med kanaler under et spaltegulv, flyter/siger gjødsel ut til en tverrkanal. Fra samlekanalen pumpes gjødsel over til en lagerkum. Bredde, dybde og terskelhøyde i flytrenna er viktig for å oppnå god funksjon. Se tabell 3 bak i veilederen for anbefalte mål for flytrenne.

Til § 21. Fôr og vann

Eteplass

Forskriften stiller krav om at alle dyr skal kunne ete samtidig unntatt hvis det er fri tilgang på fôr eller individuell, datastyrt fôring. Dersom det er fri tilgang på fôr, kan antall eteplasser reduseres slik at det er 1-2 dyr per eteplass (når dyrene holdes i større grupper).

Se tabell 4 bakerst for normer for bredde på eteplasser.

Drikkevann

Drikkevannsinneledningene skal være reine og vedlikeholdte.

Drikkekar hvor bare ett enkelt dyr kan drikke om gangen, kan forsyne maksimalt 8 voksne dyr. Ved bruk av store drikkekar der flere dyr kan drikke samtidig, bør det regnes ca 8-10 cm lengde per ku. Dette innebærer at 1 meter drikkekar kan forsyne ca 10-12 kyr.

Vannkapasiteten (liter/minutt) skal være tilstrekkelig, og alle binger bør ha minst to vannpunkter. Dette vil gi større mulighet for at alle dyrene i gruppen kan drikke uforstyrret, og fungerer også som en sikkerhet dersom ett av vannpunktene blir satt ut av funksjon.

Drikkenippel skal ikke brukes til voksne kyr fordi vannkapasiteten er for lav.

Se også tabell 5 med normer for vannforsyningskapasiteten i drikkekar i forhold til dyrenes alder/størrelse.

I løsdriftsfjøs anbefales det å plassere drikkekar i tverrgangene slik at det er fri plass rundt karet.

Kapittel IV. Oppstalling

Til § 22. Oppstalling

For kalv (opp til 6 mnd) gjelder egne krav til oppholdsplass. Disse beskrives i § 23.

Liggeplass

Alt storfe skal ha tilgang på bekvem, tørr, ren og trekkfri liggeplass.

Likevel kan okser over 6 mnd oppstalles på drenerende gulv. Ved oppstalling av okser på bås kan bakre del av båsen ha drenerende gulv. Dette for å unngå dårlig dyrevelferd som følge av vått og tilgriset underlag. Det er likevel krav om bekvem og trekkfri liggeplass også for disse dyrene, noe som vil være en utfordring å få til ved oppstalling på fullspaltegulv. For å sikre dyrevelferden og oppfylle disse kravene, anbefales det derfor at alle dyrene har tilgang på liggeplass med tett gulv. For å sikre drenering kan liggeplassen ha en helling på 5-10 %. Alle dyrene i bingen skal kunne ligge på liggeplassen samtidig. Se også tabell 6 og 7 for minimumsareal på binger og liggeplass.

Ved oppstalling av hunndyr skal alle binger ha liggebåser eller liggeareal med tett gulv der alle dyra kan ligge samtidig. Dette gjelder i nybygg etter 22.04.2004. I eldre bygg kan kviger som har mer enn 2 måneder igjen til kalving, oppstalles på drenerende gulv i binger på samme vis som okser. Hunndyr kan ikke oppstalles på bås som helt eller delvis har drenerende gulv.

Alle kyr, og alle kviger som har mindre enn 2 mnd igjen til kalving, skal ha liggeplass med mykt underlag og tett gulv. Kviger som er vant til å ligge på spaltegulv, vil ofte fungere dårlig som voksne i løsdriftssystemer (spalteliggere). Tidlig tilvenning til løsdriftssystemer med liggebås er derfor viktig.

Med mykt underlag kan bestå av matter, belegg, strø/dypstrø (5-6 cm sagflis, spon, halm eller lignende) eller talle. Det myke underlaget skal dekke hele båsens liggeareal til enhver tid.

Mykheten i underlaget kan måles ved hjelp av en halvkule med diameter 120 mm belastes med 200 kg. Nedsynkingen i matta/belegget måles. Mykheten på liggeunderlag for kyr og høyt drektige kviger skal være:

- Belegg i oppbindingsbåser (båsfjøs) 8 – 16 mm nedsynking
- Belegg i liggebås i løsdriфт 16 – 28 mm nedsynking

Til underlag i tradisjonelle båsfjøs tilrås flerlagsmatter eller knottematter.

Til underlag i liggebås i løsdriфт tilrås madrasser eller flerlagsmatter.

Leverandøren bør kunne dokumentere kvaliteten og egenskapene til underlaget han selger. Det er viktig å være oppmerksom på at mykheten i matter og madrasser kan endre seg over tid.

Fôrbrett, krybbe, krybbekant

For at dyrene skal ha normal etestilling må bunnen av fôrkrybben/fôrbrettet være 15-20 cm over gulvnivået. Krybbekanten skal ikke være høyere enn 20-25 cm, og hodeåpningen må være minimum 60 cm bred målt 50 cm over gulvnivået.

Plassering av brystplanke, hodebom og nakkebom i liggebåser

For å holde liggebåsen så rein som mulig kan en styre dyret til å ligge og bevege seg riktig i båsen ved hjelp av brystplanke, hodebom og nakkebom.

Brystplanke

Brystplanke er særlig viktig i liggebås med lite fall bakover (mindre enn 2%) fordi den vil hindre at dyrene sklir frem i båsen. Brystplanke anbefales montert 1,7-1,8 m fra bakkanten av båsen. Den skal være sikkert fastgjort i underlaget og bør utformes som en omvendt U med avrundede hjørner, slik at kua kan ligge med frambeina over brystplanken. Brystplanken bør ikke være høyere enn 0,1 meter over liggematerialets overflate.

Hodebom

I stedet for to hodebommer anbefales det å erstatte nedre hodebom med brystplanke. Øvre hodebom bør plasseres minst 0,8 – 0,9 m over båsgulvet. Dersom to hodebommer benyttes, må den nedre hodebommen ikke være montert høyere enn 0,2 meter over båsgulvet. Feil plassering av hodebom hindrer normal bevegelse fremover når kua skal legge seg og reise seg.

Nakkebom

Når nakkebommen er korrekt montert, vil kua ta et skritt tilbake når hun reiser seg, og man unngår på denne måten gjødsling i båsen. Nakkebommen monteres noe høyere og lenger bak i båsen enn hodebommen. Det anbefales at nakkebommen monteres i 1,1 meters høyde dersom det ikke er montert brystplanke. Ved bruk av brystplanke kan nakkebommen heves tilsvarende høyden på brystplanken. Anbefalt avstand fra båsens bakkant frem til nakkebommen er 1,6-1,7 meter.

Bommen kan enten bestå av et fast materiale (ofte et jernrør), eller et fleksibelt/elastisk materiale (for eksempel en lasterem). Nakkebommen må ikke være av et slikt materiale eller montert på en slik måte at dyrene kan skade seg på den eller få gnagsår.

Plassering av nakkebom og hodebom må tilpasses størrelsen på dyrene i besetningen, og likeså ta hensyn til variasjonen i størrelse innen besetningen. Anbefalingene i teksten over gjelder NRF-kyr. Hvis dyrene i besetningen avviker fra denne "standardstørrelsen", anbefales det å kontrollmåle et antall dyr i besetningen og så ta utgangspunkt i de 20 % største dyrene. Med dette utgangspunktet kan man benytte følgende normer for bestemmelse av riktig plassering og høyde på nakke- og hodebom:

Nakkebomhøyde

0,80 x skulderhøyde eller maks 0,85 x skulderhøyde

Hodebomhøyde

0,55 x skulderhøyde

Nakkebom plassering, avstand fra båsens bakkant

0,95 x kroppslengde + 0,10 m

Liggebåser og gangbredder i løsdriftsfjøs

For god funksjon og trivsel for alle dyr i et løsdriftsfjøs er det viktig at gangen er brede nok. Det er spesielt viktig å være oppmerksom på dette ved ominnredning av tidligere båsfjøs til løsdriftsanlegg. Se også tabell 7 om minimumsmål for liggebåser og gangbredde.

Etebåser

Etebåser bør være hevet 15 cm over gulvnivået bak båsen. Båsene bør være 1,5 – 1,6 meter lange og 80 cm brede.

Oppbindingsbåser og bindsler

Se tabell 8 med normer for mål på oppbindingsbåser.

Bindsel for fiksering av dyr på bås skal være lange nok til at dyret i størst mulig grad kan utføre egen kroppspleie. Halsbindinger som gir så sterk fiksering at tilnærmet naturlig bevegelse og kroppspleie blir hemmet (som for eksempel Grabner–bindslet og halsramme), er forbudt.

Spaltegulv/-plank

Kravet om at spaltegulv skal ha en plan overflate, innebærer at spalteplanken skal være flat på mesteparten av kontaktflaten mellom klauv og plank, selv om kanten på spalteplanken kan avrundes litt. Minst 70 % av klauvenes støtteflate bør hvile på spalteplanken.

Overflatestrukturen på spaltegulvet skal ikke forårsake skader på bein eller klauver. Bruk av gummimatter på spaltegulv må ikke gjøres på en slik måte at spalteplanken ikke fungerer etter hensikten. Overflaten må ikke bli for glatt, og det må rettes fokus på klauvstellet og skliskader. Høy forekomst av skliskader tyder på at gulvet er for glatt.

Bredde på spalteplank og spalteåpninger må tilpasses størrelsen på individene. Se tabell 9. Dersom dyr av ulik alder/størrelse går sammen på spaltegulv, må spalteåpningen tilpasses de minste individene, mens bredden på spalteplanken må tilpasses de største individene. Hvis det er stor variasjon i størrelse på dyrene som oppstalles sammen (for eksempel ammekyr med kalver), bør man benytte spalteåpning på 35 mm.

Forskriftskravene til spaltegulv/-plank gjelder uansett alder på fjøsbygget.

Kalvings-, inseminerings- og sjukebinge i løsdriftsfjøs

Binger til bruk ved kalving, sykdom og inseminering skal være egne binger avsatt til dette formålet, og de skal ikke benyttes til oppstalling av dyr i andre situasjoner. Bingene bør plasseres i områder nær der de fleste av dyrene ellers står oppstallet.

Slike binger for enkeltdyr (og ku med kalv) bør ha et areal på 8-10 m², og korteste vegg bør være minimum 2,3 m. Arealet i gruppebinger bør være minimum 8 m² per dyr. Korteste vegg i

gruppebinger bør være minimum 3 meter i binger for grupper opp til 3 dyr, og minimum 5 m i binger for grupper på over 3 dyr.

Det skal være en slik bingje tilgjengelig for dyrene i alle avdelinger, men man kan benytte felles bingje(r) for dyr i ulike avdelinger dersom dette lar seg gjennomføre rent praktisk.

I besetninger med konsentrert kalving bør det være flere enn én slik bingje pr 25 kyr. Antall kalvings- og sjukebinger utover minstekrav må i tillegg vurderes skjønnsmessig etter det behov som driftsformen i det enkelte tilfellet gir.

Det skal være fikseringsmulighet i bingene. Minimum 50 % av arealet i bingen skal ha tett gulv. Liggearealet skal være minst like mykt som på liggeplasser for øvrig, helst mykere. I kalvingsbinger skal det være en tykt strøbedd for kua.

Det skal være én kalvings- og sjukebingje pr. påbegynt antall av 25 kyr. Dette gjelder både bås- og løsdriftsfjøs, men det er fastsatt egen overgangsordning etter § 32, 5.ledd for båsfjøs som er tatt i bruk før 22. april 2004 og har vært i sammenhengende bruk siden.

Merk også presiseringen i § 22, 8. ledd der behandlings- og sjukebingje skal benyttes ved behandling av sjuke dyr. Det innebærer at bingen ikke skal stå ubrukt eller bli brukt til andre formål når behandling av sjuke dyr pågår.

Til § 23 Oppholdsplass for kalver (enkeltbinger for kalver)

For å oppnå god avrenning og tørt areal kan tett liggeunderlag til kalv ha en helling på 5 – 10 %.

Ved bruk av kalvegjemme skal arealet være minimum 0,7 m²/kalv og uansett slik at alle kalvene kan ligge samtidig.

For store kalver er det ikke tilstrekkelig med 0,7 m²/kalv. For å sikre at alle kalvene kan ligge samtidig, anbefales et areal på 1,25 – 1,50 m²/kalv for kalver over 100 kg. Det anbefales også å øke arealet til 1,0 m²/dyr for kalver under 100 kg.

Oppstalling i kalveiglo /-hytte må oppfylle forskriftens krav til oppstalling av kalv. Hvis kalvene oppstalles enkeltvis, regnes kalveiglo /-hytte som enkeltbinger, og kalvene må da kunne ha kontakt med hverandre.

Vinteroppstalling i kalveiglo /-hytte krever spesiell oppmerksomhet på kalvens helse og trivsel. Dette gjelder særlig ved ekstrem kulde, hvor det må tas hensyn til ekstra behov for energi til å opprettholde kroppsvarmen.

Kalver skal ikke holdes bundet, men kan likevel luftes og gis fôr i grime ute noen timer i døgnet, under forutsetning av at dyrevelferden sikres. Kalver skal ikke oppstalles ute i grime.

Se også tabell 10 for mål på kalvebinger.

Til § 24 a. Utegang

Utegang og krav til oppholdsplassene må vurderes etter rase, og det må alltid tas høyde for fôring og tilsyn av de svakeste individene. Det skal tas hensyn til ekstra behov for energi til å opprettholde kroppsvarmen.

Utforming av liggeområde

For liggeområde med 3 tette vegger og tak bør den åpne siden vende bort fra den fremherskende vindretningen. Den åpne siden kan med fordel ha en vegg av strimler i klar plast eller lignende.

Alle dyrene skal kunne ligge samtidig og når som helst.

Liggeplassen for dyr som går ute, bør være minst 3,5 m² per voksent storfe. Hvis fôringen skjer i liggehall, bør arealet økes til minst 4,5 m² per voksent storfe.

Kalvegjemme skal ligge i nærheten av foringsplassen slik at ku og kalv ser hverandre.

Ved kalving ute om sommeren skal kyrne ha et eget sted skjernet fra resten av besetningen.

Halmtalle

Daglig strømengde av halm varierer med dyrekategori. Som utgangspunkt benyttes følgende normer:

- 8-12 kg per ku
- 1,4 kg pr 100 kg levende vekt per ungdyr

Ved bruk av halmtalle bør det legges et tykt lag allerede fra starten av. Talle kombinert med tett betonggulv som skrapes ved fôringsplassen, og tråkkhalle gjør at halmforbruket kan reduseres noe.

Utearealer

Grunnen på sterkt tråkkbelastede områder (for eksempel fôringsplasser) skal ha tråkkfast og drenerbart dekke (et eksempel kan være betong, bark, gummimatter osv. Det skal ikke benyttes skarpkantet pukk). På andre sterkt trafikkerte arealer, som for eksempel mellom liggeområde og fôringsplass, bør det øverste laget med jord erstattes med et drenerende bærelag.

Fôringsplasser

Fôringsplasser skal ikke være gjørmete, permanent våte eller slik at væsken som dyrene står i, kommer over klauvens høyde.

Fôret bør ligge opp fra bakken, i fôringshekk eller lignende for å unngå forurensing. Det skal ikke utsettes for klimatiske forhold og forurensning slik at fôrverdien nedsettes. Drikkevann må ha en temperatur og kvalitet som gjør at dyrene drikker det de har behov for.

Forskriften stiller krav om at permanent fôringsplass skal være overbygget. Formålet er å sikre at fôret ikke forurenses eller forringes, og å hindre uakseptable forhold i form av gjørmete/sølete underlag der dyrene står når de eter.

Dersom overbygget over fôringsplassen ikke dekker dyrene fullt ut, må vann ledes bort før det når dyrene (f eks gjennom takrenner). Det må også gjøres tiltak for å hindre at dyrene utsettes for snøras fra taket på overbygget.

Kapittel V. Administrative bestemmelser

Til § 28 Dispensasjon

Mattilsynet kan i særlige tilfeller dispensere fra bestemmelsene i forskriften, forutsatt at det ikke strider mot Norges internasjonale forpliktelser, herunder EØS-avtalen. De aktuelle forpliktelsene vil være produksjonsdyrdirektivet 98/58 og kalvedirektivet 91/629.

Dispensasjon innebærer unntak fra en pålagt plikt til å følge regelverket. Adgangen til å gi dispensasjon er ment som en snever mulighet for fritak fra forskriftskravene.

Grunnlaget for å søke om dispensasjon er at søkeren mener kravet ikke er mulig å etterleve nå, og det må være en saklig grunn. Søkeren må derfor beskrive hva som er det spesielle med situasjonen (særlig tilfelle) som tilsier at det kan gis dispensasjon. Begrunnelsen for å søke (særlige tilfeller) må dokumenteres eller begrunnes faglig.

Søkeren bør først ha vært i dialog med Mattilsynet lokalt om forholdet, og det kan være aktuelt å utføre tilsyn for å vurdere begrunnelsen for dispensasjonssøknaden. Det lokale Mattilsynet bør gi veiledning om regelverket.

Forutsetningen for å gi dispensasjon er at det foreligger et særlig tilfelle. Et særlig tilfelle innebærer at det foreligger noe særegent med situasjonen som ikke kunne forutses. Normalt vil det ikke være et særlig tilfelle dersom tilsvarende situasjon oppstår på samme måte for flere personer eller virksomheter samtidig eller over tid. Et særlig tilfelle er altså når det har oppstått en ekstraordinær situasjon som man ikke med rimelighet kunne ta høyde for.

Selv om det foreligger et særskilt tilfelle, må dyrevelferden ivaretas på en akseptabel måte. Dersom den alternative løsningen vil gi like god velferd som hvis kravet i regelverket var oppfylt, skal det mindre til for å gi dispensasjon enn hvis velferden vil bli dårligere. Effekten på velferden vil også ha betydning for hvor lenge dispensasjonen skal gjelde.

Dispensasjoner gis i sin alminnelighet i en tidsbegrenset periode, i utgangspunktet 1 år eller sesong, og det skal normalt svært mye til før det kan innvilges en varig dispensasjon. Praktiske utfordringer i det aktuelle dyreholdet, knyttet til drift, arealer, økonomi og naturgitte forhold, som vil kunne gjelde flere tilsvarende dyrehold, vil vanligvis ikke bli ansett som særlige tilfeller, men må vurderes konkret i den enkelte saken. Heller ikke et ønske om fortsatt båsdrift, påstått god dyrevelferd i dagens drift, ekstra lang mosjonsperiode på beite, vedlikeholdt bygningssmasse eller kort tid til pensjonsalder hos dyreholder regnes som særlige tilfeller.

Dispensasjonssøknader må behandles ut fra det regelverket som til enhver tid gjelder, og ut fra forholdene i dyreholdet på søknadstidspunktet. Mattilsynet må derfor ta alle mulige forbehold om hvorvidt dispensasjonen vil gjelde også i fremtiden.

Dersom Mattilsynet innvilger dispensasjon, kan det være på vilkår f eks om at forutsetningene (regelverket, driftssituasjonen, bygningen, antallet dyr ol) ikke er endret når dispensasjonen trer i kraft. Dispensasjonen vil gjelde kun den som søker, og ikke ved overdragelse av dyreholdet til andre. Ved dispensasjon kan det også stilles vilkår om kompensierende tiltak som gjør at dyrevelferden blir minst like god eller bedre enn ved etterlevelse av kravet det det søkes om dispensasjon fra.

Særlig om dispensasjon fra krav om løsdrift § 7

Dispensasjon fra kravet om løsdrift etter § 7 kan gis dersom minst halvparten av besetningen er renrasede dyr av bevaringsverdige kuraser. Lista til genressursenteret i NIBIO legges til grunn for hva som er en bevaringsverdig rase:

http://www.skogoglandskap.no/temaer/bevaringsverdige_husdyrraser. Lista vil kunne endre seg.

Pr i dag regnes 6 storferaser som bevaringsverdige; Dølafe, Østlandsk Raudkolle, Vestlandsk Raudkolle, Telemarkfe, Vestlandsk Fjordfe og Sidet Trønder- og Nordlandsfe.

En dispensasjon gitt på bakgrunn av bevaringsverdig rase, gjelder bare så lenge forutsetningene om dyr av bevaringsverdig rase er tilstede i besetningen.

Særlig om dispensasjon fra krav om mosjon § 10

Sammen med dispensasjonssøknaden må det legges frem arealkart over alle arealene til gården, også eventuell leiejord, som i Gårdskart på internett eller tilsvarende.

Det foreligger flere avgjørelser i klagesaker om avslag på dispensasjonssøknader.

Generelt legger vi til grunn at terskelen for dispensasjoner må være høyere og mer begrenset ved nybygging, der man har muligheter til å planlegge bygging og driftsopplegg tilpasset kravet om mosjon på beite, enn for dispensasjoner for eksisterende fjøs der mulighetene for tilpasning kan være mer begrenset.

En evt. dispensasjonssøknad må vurderes konkret i det enkelte tilfelle.
Følgende momenter er relevante for vurderingen:

- dersom mosjonskravet gjør det umulig å opprettholde driften på en akseptabel måte
- dersom det er begrenset hva en luftegård vil tilføre holdt opp imot ressursene som kreves for å etablere luftegårdsløsninger
- dersom fjøset er bygd før regelverkskravet om mosjon for løsdriftsfjøs ble innført i 2004
- dersom dyrene får særskilt tilgang til utemiljø ved andre løsninger enn luftegård/annet utendørsområde (for eksempel løsdriftsfjøs med gardinløsninger, der dyrene i stor grad kommer i nærkontakt med utemiljø), dispensasjon bare for visse dyrekategorier, hvor øvrige dyr (ungdyr, sinkyr) får mulighet til utendørsmosjon
- økning av innendørs areal for dyr som omfattes av dispensasjonen, ved å redusere dyretallet i fjøset i en periode som tilsvarer lengden av mosjonsperioden.

Momentlisten er ikke uttømmende.

Særlig om dispensasjon fra krav om brannvarsling § 16

Ved dispensasjon fra forskriftens krav om brannvarslingsanlegg i driftsbygninger med mer enn 30 storfe kan det stilles som vilkår:

- driftsopplegg der dyrene går i helt åpne løsninger og alltid har fri adgang ut i friluft
- driftsbygninger av ikke brennbart/smeltbart materiale, uten oppbevaring av utstyr, maskiner o.l. som gir risiko for brann

Stålhaller med takkonstruksjoner av sandwich-løsninger, med stålplater på begge sider av et brennbart isolerende materiale (for eksempel polyuretan), er ikke brannsikre.
Bærekonstruksjonene i stål bryter sammen ved 700-800 °C.

Kapittel VI. Ikrafttredelse og overgangsordninger

Se selve forskriften

ØKOLOGISK DRIFT

EU-forordningen om økologisk drift trådte i kraft i Norge 17.03.2017. Økologiregelverket krever i utgangspunktet at alt storfe skal gå i løsdrift. Det er unntak fra dette kravet for økologiske besetninger med færre enn 35 dyr. Fra 2034 gjelder kravet fullt ut også for dyr i økologisk drift. Det innebærer at det strengeste kravet alltid går foran.

Tabelldel – veiledende mål

Veiledende mål er minimumskrav. I mange tilfeller vil større mål/arealer kunne gi bedre trivsel og helse for dyrene.

Tabell 1. Veiledende grenseverdier for gjødselgass i husdyrrømmet (§§ 7,13 og 20)

Gass	Internasjonale maksimumsverdier (CIGR)
Ammoniakk NH ₃	<10 ppm
Hydrogensulfid H ₂ S	< 0,5 ppm
Karbondioksyd CO ₂	< 3000 ppm

OBS ! Maksimumsverdier og høyere verdier kan oppstå ved omrøring og håndtering av gjødsel. Vær særlig oppmerksom ved hurtig omslag til varmt vær!

Tabell 2. Anbefalte verdier for ventilasjon, luftfuktighet og støy

Klimafaktor	Mål	Kommentar
Lufthastighet i dyrenes oppholdssone v/vanlig romtemperatur i vintersesongen	Maks ca 0,2 m/sek	Dimensjonering og utforming av ventilasjonsanlegg
Relativ luftfuktighet i isolert bygning.	50-80%	Av hensyn til støvdannelse, luftbårne mikroorganismer og kondensdannelse på konstruksjoner
Varig støy fra innredninger og innretninger (vifter, melkeanlegg med mer). Støy fra faste installasjoner som varer mer enn 10 % av døgnet eller mer enn 5 % av mørkeperioden. ¹⁾	maks 65 dBa	For mennesker: Maks 85 dBa grenseverdi for daglig støyeksponering (ekvivalentnivå for en arbeidsdag normalisert til 8 timer) Dette omfatter all støy på arbeidsplassen 55 dBa støymessig grense (tiltaksverdi) for arbeidsforhold i gruppe I (bl.a. i spise- og hvilerom), målt som 1-times støyeksponeringsnivå, (ekvivalentnivå for den mest støybelastede timen i løpet av en arbeidsdag)

¹⁾ Montering og plassering av maskiner som gir støy kan ha sterk innvirkning på støygraden.

Tabell 3. Mål på flytrenne (§ 7)

Lengde i m	Dybde i m	Bredde i m	Terskelhøyde i m
<5	0,6 – 0,8	0,6 – 1,5	0,2 – 0,3
5 – 10	1,1	1 – 2	0,3
10 -15	1,4	1 – 2	0,3
15 - 20	1,7	1 – 2	0,3

Tabell 4. Brekke på eteplasser (§ 21):

Høyeste levendevekt	Eteplassbredde i meter
150kg	0,40
250 kg	0,45
350 kg	0,55
450 kg	0,60
>450 kg	0,70

Tabell 5. Normer for vannforsyningskapasitet (§ 21):

System	Kapasitet i liter per minutt
Drikkekar for kyr	5 – 10
Drikkekar for ungdyr	3 – 5
Drikkenipler for ungdyr	2 – 4
Store drikkekar i lausdrift	15 - 25

Tabell 6. Bingeareal (§ 22)

Høyeste levende vekt (kg)	Spaltegulvbinger (m ² pr. dyr) Kun okser	Liggeplass med strø eller talle (m ² pr. dyr) ¹
150	1,80	2,00
250	2,00	2,50
350	2,50	3,00
450	2,80	3,50
550	3,00	4,50
650	3,20	5,50
>650	3,40	1,0 m ² pr 100 kg lev. vekt

1) Minimumsareal for liggeplass. Bingens totalareal må også omfatte ete og gangareal i tillegg.

Tabell 7. Minimumsmål for liggebåser og ganger * (§ 22)

Høyeste levende vekt (kg)	Liggebås, bredde (m)	Liggebås, lengde ved lukket front (m)	Liggebås, lengde ved åpen front (m)	Gangbredde ved førbrett (m) ¹	Gangbredde mellom liggebåser (m) ²
150	0,70	1,50	1,40	2,20	1,30
250	0,80	1,75	1,65	2,50	1,50
350	0,90	2,10	1,90	2,70	1,80
450	1,05	2,30	2,00	2,90	2,15
550	1,20	2,40	2,10	3,00	2,30
650	1,25	2,60	2,20	3,00	2,30

Tverrganger må ha minst 1,6 meter bredde for melkekyr. Dersom det er tverrganger med drikkekar må det være bredere tverrganger. anbefalte mål er da 3 – 3,6 meter bredde.

1) To dyr bør kunne passere bak et dyr som står og spiser. Gjelder også for andre innredningsløsninger med talle eller fast gulv på liggeplassen. Ved en rekke med liggebåser og i talleløsninger kan målene reduseres noe.

2) Gjelder også mellom liggebås og vegg.

For å gi bedre reinhold bør liggebåser være hevet 15 – 25 cm i forhold til spaltegulv/gangareal bak båsen. Liggeplass for kalv bør ha en helning på 5 – 10 %.

For svært store dyr (> 650 kg) vil det være nødvendig å øke målene på båsene ytterligere.

* OBS! I tabell nr 5.5 side 63 i Hus for storfe (utgitt av Helsetjenesten for storfe) er det brukt høyere tall, men der refereres det til *anbefalte* bredder. I denne tabellen oppgis *minimumsbredde*.

Tabell 8. Mål på oppbindingsbåser (§ 22)

Normer for å tilfredsstille kravet om at dyrene bør kunne stå, ligge og reise/legge seg på normal måte. Det er forbudt å holde kalv (0-6 mnd) bundet.

Høyeste levende vekt	Ca. alder i måneder		Båslengde i meter		Båsbredde
	Okser	Kviger	Kortbås	Langbås	
250	8	12	1,30	1,70	0,80
350	12	18	1,40	1,85	0,90
450	15	22	1,55	1,95	1,00
550			1,70	2,00	1,20
650			1,75	2,10	1,20
Voksne dyr			1,70 – 1,75	2,00 – 2,10	1,20

Tabell 9. Mål spalteggolv (spalteåpning, spalteplankbredde) av betong for storfe (§ 22).

Det må tas hensyn til rasestørrelse.

Dyr	Spalteåpning, mm	Spalteplankbredde, i mm
Kalver <6 mnd	25 – 30	80 – 100
Ungdyr	30 – 35	100 - 150
Voksne dyr	35 – 40	120 - 150

Tabell 10. Mål oppholdsplass for kalv (§ 23)

Kalvens vekt /alder	Bingelengde i meter	Bingebredde i meter	Liggeareal minimum
Kalv under 60 kg	1,20	1,00	1,25 m ² liggeareal pr kalv opptil 100 kg
Kalv over 60 kg, inntil 8 uker	1,40	1,10	1,5 m ² pr kalv opptil 150 kg
Sjukesenge for kalv opp til 150 kg	1,50	1,20	

Ofte stilte spørsmål (OSS)

Generelle svar på generelle spørsmål. På tilsyn kan Mattilsynet komme til et annet resultat etter en konkret vurdering i den enkelte sak.

Referanser (prioritert rekkefølge):

- *Dyrevelferdsloven*
- *Storfeholdforskriften §§ 7 og 10*
- *Storfeholdveilederen til samme bestemmelser*
http://www.mattilsynet.no/om_mattilsynet/gjeldende_regelverk/veiledere/
- Mattilsynet, Hovedkontorets avgjørelser i klagesaker om avslag på dispensasjon.

LØSDRIFT

Hvorfor er det krav om løsdrift?

Løsdrift gir storfe bedre kondisjon og bevegelsesevne, bedre helse og fruktbarhet, og bedre trivsel. I næringens egen handlingsplan er det opplyst at løsdrift er bra både for dyrevelferden og for arbeidsmiljøet. Det vektlegges at det er bra for dyrene å kunne bevege seg mer, ha mer sosial kontakt og mindre sykdom. I Stortingsmelding 12, 2002-2003 (dyrevelferdsmeldingen) vektlegges at en ønsker en utvikling der storfe skal ha mulighet til fri bevegelse.

Når gjelder krav om løsdrift for mitt fjøs?

Fra 22. april 2004 har det vært krav om løsdrift for alle nye fjøs som blir bygd, ved utbygging av eksisterende fjøs og hvis fjøs blir tatt i bruk igjen etter et opphold i driften. Fra 1. januar 2034 gjelder kravet for alle fjøs med storfe. Se storfeholdforskriften § 7 Bygning, rom mm og § 32 Overgangsordninger.

For økologisk drift se lengre ned.

Kan jeg bygge nye båser for oppstalling?

Du kan ominnrede eksisterende husdyrrom og lage nye båser innenfor gamle vegger, men du kan ikke bygge båser i tilbygg eller nybygg. Dette gjelder til kravet om løsdrift trer i kraft 1. januar 2034.

Er det mulig å søke om dispensasjon fra kravet om løsdrift?

Nærmere om adgangen til dispensasjon, se veiledning til § 28.

Jeg ønsker å søke om dispensasjon fra et krav som trer i kraft i 2024 (utvidet beitetid og mosjon samt kalvingsbinge) eller 2034 (løsdrift). Kan jeg søke nå?

Se veiledning til dispensasjon § 28.

Ettersom løsdriftskravet for eksisterende båsfjøs først trer i kraft 1.1.2034 (med unntak for økologisk drift), bør du ikke søke nå, fordi det er for mange usikkerhetsmomenter når det gjelder både dyreholdet ditt og regelverket så langt fram i tid.

Jeg driver økologisk storfedrift, gjelder løsdriftskravet for meg?

Ja, det generelle kravet om løsdrift gjelder også ved økologisk drift. I tillegg krever økologiregelverket fra EU, som trådte i kraft i Norge 17. mars 2017, at *alt* storfe i økologisk drift

skal gå i løsdrift. Fra denne hovedregelen er det et unntak for besetninger med færre enn 35 dyr. Disse kan fortsatt stå i båsfjøs til det generelle løsdriftskravet trer i kraft i 2034. Dette innebærer at det strengeste regelverket alltid går foran.

Hvor mange kalvings- og sjukebinge skal det være i løsdriftsfjøs?

I løsdriftsfjøs skal det for hvert påbegynte antall av 25 kyr være minst én binge som skal benyttes ved behandling av sjuke dyr mm. Referanse § 22 Oppstalling.

Denne bingen kan brukes til både behandling av sjuke dyr og ved fødsel. Selve driftsformen er også av betydning for antallet binger og omtales foran i veilederen. Hvis du f.eks. har konsentrert kalving, bør du ha flere enn én slik binge pr 25 kyr.

Må kalvings- og sjukebinge være en permanent innretning?

Sjukebingen skal være en egen binge med fikseringsmulighet som står klar ved behov, og som skal benyttes til formålet. Avsatt plass til en midlertidig sjuke/kalvingsbinge som raskt og enkelt kan settes opp av grunder e.l., er vanligvis ikke nok til å oppfylle kravet. Bingen må være tilrettelagt for sjuke dyr og dyr i fødsel, blant annet må spaltegulv være tilpasset nyfødte kalver dersom deler av arealet har slikt gulv.

Hva er bingearreal for kalvings- og sjukebinge i løsdrift?

Bingearreal og utforming av bingene er omtalt foran i veilederen (andre avsnitt).

MOSJON

Hvorfor skal storfe være ute?

Mosjon og beite gir god velferd og trivsel for storfe.

Storfe skal sikres mulighet for fri bevegelse og mosjon på beite i minimum 8 uker i løpet av sommerhalvåret (Ref forskriften § 10, andre ledd).

Det kan være nødvendig å omdisponere eller opparbeide areal til beite, alternativt annet utendørs område eller luftegård for å gi dyrene adgang til mosjon.

Mattilsynet kan overprøve hva som er tilgjengelig og egnet beite til mosjon.

Hvis det ikke er fullbeite til alle dyr?

Mosjonskravet regulerer i hovedsak sikring av mosjon på beite, ikke næringsopptak på beite.

Beiting må nødvendigvis foregå i beitesesongen, mens mosjon også kan foregå andre tider på året.

Fôring reguleres i egen bestemmelse (ref § 21). Beitet trenger ikke å dekke hele behovet dyrene har for grovfôr. Det kan gis tilleggsfôr ute eller inne.

Annet egnet utendørs område (skog, annen utmark, jorddekt fastmark o.l) er å foretrekke framfor luftegård. Det kan være hensiktsmessig og nødvendig arealmessig kombinere arealene, eventuelt ved rullering, for å minske tråkkbelastning.

Mosjonsområdene må være hygieniske slik at ikke dyrene tilgrises med jord, gjørme, avføring og urin av betydning for dyrevelferden.

Hvor stor plass skal dyrene ha ute?

Det er ikke satt krav til størrelse på uteareal i forskriften. For vurdering av beiteareal, utforming av mosjonsareal og luftegård og praktiske løsninger viser vi til næringas fagrådgivere.

Arealbehovet vil variere med type beite (utmark/innmark, gjødsla/ugjødsla mm) og om det fullbeites eller tilleggsfôres.

Arealbehov for luftegård er gitt i veilederen.

Skal kalver ut for mosjon?

Kravet om mosjon gjelder alle dyr, også kalver, unntatt okser over 6 måneder (ref § 10, andre og femte ledd). Du skal derfor sikre at også kalv under 6 måneder gis mulighet til mosjon i sommerhalvåret. Når du har kalv ute, må du ta særlige hensyn for å tilfredsstille de spesielle behovene kalv har som spedyr, for eksempel til ly, tørt liggeunderlag og hyppig nok tilsyn. Du må derfor vurdere når det er forsvarlig ut i fra dyrevelferd for den enkelte kalv, inkludert risiko for sykdom, å ha kalven ute for mosjon det første sommerhalvåret i kalvens liv. Mattilsynet kan på tilsyn be om at du begrunner hvorfor den enkelte kalv (eventuelt) ikke er ute, og hvilke rutiner du har for å sikre kalvene mosjon på en dyrevelferdsmessig forsvarlig måte.

Når skal dyrene ut?

Regelverket sier ikke noe om når i sommerhalvåret mosjonen skal foregå. Det er derfor greit å la kyrne få mosjonen tidlig eller sent i perioden, forutsatt at dyrevelferden blir ivaretatt. Det skal tas hensyn til dyrenes naturlige og atferdsmessige behov (ref §§ 1 og 4).

For båsfjøs blir det fra 1.1.2024 krav om mosjon i 16 uker, og dyrene skal også sikres mulighet til regelmessig mosjon og fri bevegelse resten av året etter naturlige og atferdsmessige behov (ref § 10, tredje avsnitt samt §§ 1 og 4).

Skal dyrene ha mosjon på beite hvis jeg utvider fjøset?

Ved tilbygg og utvidelser slik at dyretallet øker, skal alle de «nye dyrene» også få oppfylt mosjonskravet på samme måte som dyrene i det opprinnelige fjøset.

Vil det bli gitt dispensasjon fra mosjonskravet?

Viser til veiledningen om dispensasjon § 28.

GJØDSELLAGER OG GJØDSELGASSER

Når er det krav om tett forbindelse til gjødselkjelleren?

Forbudet mot åpen forbindelse mellom gjødselkjeller (gjødsellager) og husdyrrom i nybygg ble opphevet 22.05.2017. I stedet er det satt krav til luftkvalitet og forebyggende tiltak mot gjødselgassforgiftning. Se veiledningen til § 13 om Klima.

Tradisjonelle spaltegulv regnes vanligvis som åpen forbindelse. Fysisk tett golv anses vanligvis å være tett forbindelse.

Hva regnes som en gjødselkanal (flyterenne) og hva er et gjødsellager?

Det er tiden gjødselen blir liggende i gjødselkanalene som avgjør om dette blir vurdert som en gjødselkanal eller som et gjødsellager. Overstiger lagringstiden 2-3 uker, vil kanalen være å betrakte som et gjødsellager.

NYBYGG

Hva er et nybygg?

Begrepet *nybygg* i forskriften omfatter bl.a:

- frittstående bygg bygget fra grunnen av etter 22.04.2004.
- tilbygg/påbygg bygget fra grunnen av etter 22.04.2004, når tilbygget resulterer i et eget, nytt husdyrrom som ikke har felles fjøsluft med eksisterende husdyrrom

- annen bygningsmasse (for eksempel plan-/flatsilo, fôrrom, gjødsekjeller) som opprinnelig ikke er bygget for oppstalling av storfe, og som heller ikke er benyttet til dette før 22.04.2004, men som tas i bruk til oppstalling av storfe dersom ombyggingen inkluderer bygging av nytt gulv i husdyrrommet.